

KANNAËDIG Imbourc'h

Kelaouenn *Emglev An Tiegezhioù* niv. 104 Genver - Meurzh 2018 Priz : 3€

Ha berzet eo ar ger-stur “Feiz ha Breizh” hiviziken ?

Tamallet omp da vezañ seksist, heñvelrev-gasaour, gouennelour, ha kement ‘zo. Da betra ‘ta kenderc’hel en ur giañ da embann ur gelaouenn a zo tamallet outi bezañ ken pell – da welout – diouzh komzoù an Aviel ?!... gant tud o deus un Aviel Nevez deuet war-eeun diouzh Sklerijennoù ar C’hallaoued, un Aviel a ra dezho ober ac’hanomp Nazied, na mui na maez, pa nac’homp azeuliñ idolennoù an amzer vremañ.

N’eus ket mui a frankiz-ezteurel na soñjal zoken e Frañs na zoken en “Emsav”, pa ne c’houzañvomp mui polis-soñjal “antifa” Broudig, “Bali Breizh”, Ai’ta !, Gast !, “Re war ar Maez”, ha “Gouel Broadel ar C’hastaouerien vrezhonegerien” (Langoned)... Hor pal a zo diorren ur preder kristen broadelour brezhon e brezhoneg. Dre m’eo steuziet mik ar bobl vrezhonek kristen hag ar vegenn vroadelour kristen, eo diaes-mat hiziv an deiz bodañ kenlabourerien a-walc’h, ha lennerien a-walc’h, hag e soñj din ez eo bet lavaret hor soñjoù war a bep seurt tonioù abaoe krouidigezh ar gelaouenn 49 vloaz ‘zo : ar c’horn boud n’eo ket bet klevet gant kalz, ret eo anzav, p’emaomp o krial en dezerzh, un tamm e doare Sant Yann Vadezour an Diaraoger. Poent eo da re all kregiñ e-barzh, yaouankoc’h ha komprenet ganto hor fazi pa gave deomp e ranke an Emsav bezañ sellet evel Tiegezh an holl stourmerien vrezhon, ul lec’h a beoc’h etrezo. Disouezhet garv on bet nevez ‘zo adarre. Evit gwir ez eo deuet an Emsav da vezañ hepken un tamm eus un dachenn-emgann kalz ec’honoc’h, a zo politikel he diazez. Imbourc’h

ha Kannadig-Imbourc’h n’o deus graet nemet klask chom spiswel dirak an darvoudoù, hep kas da benn obererezh pleustrek ebet pe dost. Da heul gorventenn 68 ne c’hellemp nemet klask chom ar pezh e oamp, ar pezh a oa dija ur pezh labour “emzezrann”¹ ha prezeg e dezerzh un Emsav pa n’eo mui e gwirionez na broadelour

na kristen, ar pezh a zo disteurel penn-da-benn hêrezh hon tadoù-kozh, a ziarc’homp koulskoude o kanañ ar “*Bro Gozh*”. Dre hor c’helouennoù, embannadurioù, bodadegoù studi ha pediñ (pergen re Kristenien Breizh e-pad 25 bloaz) hon eus gellet treuzpadout betek vremañ ha klask adc’hounid tachenn goude 50 vloaz a zrollerezh enep broadel hag enep kristen. N’omp ket deuet a-benn betek-henn

daoust d’un nebeut frouezh evel kampoù Katekiz Rostren pe embannadur 4 metrad-estajerenn a levrioù gant Imbourc’h, pe c’hoazh embannadur ur c’hatekiz evit ar vugale hag unan all evit an dud deuet, ha bremañ labourioù hirbad war Liderezh an Eurioù (8000 pajennad) hag ur Bibl katolik diwar ar gresianeg evit an darn vras, gant labourioù diembann Maodez Glanndour hag e skipailh.

Moarvat e vo ret d’ar re eus ar rummadoù da zont a grog bremañ en erv bezañ pleustrekoc’h : sevel gwir gumuniezhioù lec’hel, krouiñ skolioù er-maez kevrat brezhonek ha kristen, a-benn kemer hent un adsav da reiñ d’al ledenez-mañ

¹ Emzerann : ger Marksat evit “*auto analyse*”. Ar ger-mañ a implijan dre fent amañ, da heul romant Porzh an Ifern Youenn Olier.

un dazont dezhi hec'h-unan, gwriennet en he sevenadur hag en he yezh piaouel a zo o-daou intret gant ar spered kristen, evel ur voger gozh a gouezhfe paneve ar gwiskad iliaev o c'holeiñ anezhi.

Se a zo kement ha lavarout ne gredomp ket e tougo frouezh ar rummad-tud o doa savet e 1978 pezh c'hoari divalav "Buhez Mikael an Nobletz", pe an hini war an Aotrou Perrot, nag en abadennoù "Gast !". Seurt "Teatr Añgajet", emezo, kentoc'h "Teatr enep-kristen", o vont adu gant an avel evit gwir hag, evit komz fraeshoc'h, n'en deus graet nemet diskar pa oa ret sevel. Dibabet o deus an hent aes diwar goust ur relijion a vire outo da fouzhañ e peoc'h, respet deoc'h. E 1940 e c'hwezhe un avel a frankiz, eme Roparz Hemon, ha labourer en deus, hag e labour en deus douget frouezh. E 1968 he deus c'hwezhet un avel but a frankiz dirollet, diskiant, pa felle dezho disteurel ar gevredigezh kristen ma oant ganet enni. Lazhañ an Tad eo kement-se war a lavar ar bredelfennourien. Mennout derc'hel d'ur yezh en ur zisteurel diazez relijiel ar gevredigezh he c'homze a zo diskiant, ent-anat. Un debrer beleien evel Martial Ménard (Doue d'e Bardono !) o sevel ur geriadur hudur pe ur Goulc'han Kervella a sav pezhioù c'hoari "*a-enep gwaskerezh an Iliz*" (sic) hag a zisakr chapel Landouzen implijet d'ober e c'hoariva c'hwegonteizhat, pet den zo bet lazhadeget gant ar brizh-gwaskerezh-se, ne lavar ket avat !

Henn lavarout a ran adarre : n'o deus ket kac'het o yaouankiz, pa vevent en un aergelc'h

a vuhezgezh strizh ha n'o deus ket dalc'het teñzor hollbrizius ar Feiz. Gwir eo n'eo ket an Aotrou Doue a zegas ar glav, hogen penaos o deus kredet krouiñ un Aviel Nevez, hini an Den Dinasket ? Goude 50 vloaz a ziktatouriezh a-berzh ar rummad-se eus 68, kozhidi an holl anezho a-benn bremañ, ne chom nemet ludu, diforc'hioù bugale (unan bep eurvezh e Breizh !), dimezioù ha n'int ket dimezioù, emlazioù forzh pegement, torrdimezioù evit 3 c'houblad war bevar (pa euredont !), hag all hag all... : kement-se holl a zo en em gavet dre o faot !!

Ne ouzomp ket ha dalc'het e vo Emglev An Tiegezhioù, e vlog ha Kannadig Imbourc'h en amzer da zont tost er stumm m'emañ. Dreist-holl avat e chom arm ar bedenn, a ro ar basianted ha grasoù dic'hortoz. "*Salv ma vezo c'hoazh brezhonegerien pa zistroio ar feiz e Breizh*", a lavare Maodez Glanndour. Evit ma skedo adarre ijin ur bobl da reiñ meuleudi d'he Doue en he doare dibar, dezhi-hec'h-unan. Salv ma c'hoarvezo, rak stourm evit ar yezh hag ar feiz e Breizh a zo hiviziken kemer perzh en un emgann diwezhel, hollvedel, da virout ouzh nerzhioù an Droug da drec'hiñ, evel ma c'hoarvez bemdez dirak hon daoulagad. Un dra santel e rank komz brezhoneg bezañ : ur benveg da dostaat ouzh ar santelezh - pa-z eo gwir bal ar vuhez ! - gant harp speredel ar re ez omp hêr dezho hag ar pezh o deus krouet en hor bro hag en hor yezh.

Deoc'h, ô Doue Meuleudi an holl bobloù !

T. Gwilhmod

Diouzh an deiz e serr an noz, diouzh an noz e tarzhan deiz

Soñjal a ra din eo ar gleizelouriezh un doare-bevañ. Evel-just. Ur preder a zo ivez. Un uhelvennad sur a-walc'h. Hogen ur gredenn n'eo ket. Ar gristeniezh a zo ur gredenn : displegañ a ra deomp penaos eo bet krouet ar bed, displegañ a ra deomp da belec'h ez aimp pa varvo hor c'horf, lidoù a zo da ambroug ar vuhez. Ur ster a zo d'ar gristeniezh. Ar gleizelouriezh avat, n'eo nemet ur c'hiz, un doare bevañ eus un amzer oc'h echuiñ hiziv an deiz. Feizidi an Islam o deus muntret kazetennerion gleizelour "*Charlie Hebdo*" e Pariz e 2015. Int ne c'hoarzhont ket gant ar Feiz. Hag o welout kement-se, ni ar vroadelourion, n'hon eus ket leñvet evel ar bobl

droch ha dizoue "*Ni zo Charlie*", pa n'omp ket bet "*Charlie*" biskoazh, hogen heuet omp bet gant kadourion ar Greskenn-loar o deus graet ar pezh n'hor bize ket kredet ober morse, (pa hon eus doujañs ouzh ar re a soñj disheñvel diouzhomp), war hon douar europat kristen deomp, hag int ha dihuniñ ur gasoni gozh hengounel e kalonoù un darn eus ar pobloù europat. N'hon eus netra da ober gant ar gleizelouriezh, nebeutoc'h c'hoazh gant an Islam avat. Pebezh mezh evidomp-ni o welout an Istor ouzh hor gervel evel-se, ken trumm, pebezh stroñsadenn ! Pep unan en deus gallet gwelout efedoù, ersavioù broadelour en Europa a-bezh,

ha lod eus an dud er pobloù, dall gant o aon, a nac'h ar stourm a c'hourdrouz ouzh o dor, hag e tamallont ac'hanomp, ni hag a zo nerzhioù yac'h ha bev ar C'hornog, ni hag hon eus graet ar C'hornog, ni hag a zifenko ar C'hornog. Hor sevenadur kristen a zo bet krouet gant tud a feiz eus hor gouenn, hor broadoù a zo bet savet gant broadelourion hor gouenn, hon hêrezh eo ha ne vimp ket laosk, kentoc'h mervel eget bevañ en dizenor hag e mezhan den dic'halloud, ne vimp ket renavi, ne droimp ket kein ouzh hor pezh ez omp. E-se eo marv ar gleizelouriezh. Na pet den yaouank e tiegezhioù eus an tu-kleiz a zinac'h groñs hiziv hêrezh kozh Mae 1968 ? Mont a ran-me, unanet gant tud yaouank dihonet ma fobl, en-dro war-du ar Gredenn gozh, a roio deomp an nerzh a vank deomp, a fell deomp, an nerzh hon eus ezhomm evit gallout respont d'ar stourm bras a zo o tont. C'hoant hon eus da vezañ e-barzh an Istor, c'hoant hon eus da gemer perzh, da vezañ oberiant, da zegas un dra vat evit hor broad hag hor sevenadurezh vrezhon, met ivez kornogel, a zo gwall-hejet hiziv. Ne ra ket netra deomp gwelout ar pezh a c'hoarvez hiziv, peogwir e karomp ar pezh ez omp, hag hon hengounioù, hor sonerezhioù, hon istorioù, hon tud, ne c'houzañvomp ket gwelout kement-se gwallgaset gant poblañsoù enbroet a vag alies ur gasoni gozh ouzhomp, nevez pedet d'en em staliañ ma 'z int war hon douaroù, gant hor c'herent gleizelour, ken diseblant outo o-unan. Ma ro un den ur skouarnad deoc'h dre ma ne blijfe ket dezhañ ho tremm, petra a rafec'h ? Izelaat an daoulagad, sellout ouzh al leur, ho tivjod o ruziañ ? Sed a zo aesoc'h, sur a-walc'h, dreist-holl pa 'z eur bet desavet gant tresadennoù-bev jentil Walt-Disney. Aesoc'h tec'hout, aesoc'h lavarout n'eo ket dre ho faot eo. Hogen n'eo ket enorus, na kalonek, na gourel, na mat evidoc'h-c'hwi ho-unan e gwirionez, rak piv a gar an dud wan ? Piv ho karo mard oc'h flav ? Karout a reer ar pezh a zo kreñv, rak santout a reer gant ar pezh a zo kreñv peadra d'hon difenn, d'hon diwall diouzh tagadennoù drouk an diavaez.

Aze, degouezhout a reer gant talvoudegezhioù an tu-dehoù, hervezon. Ne lavarant ket ez on kreñv, kalonek, gourel hag all, hogen lavarout a ran ez on dedennet gant seurt talvoudegezhioù, ha n'eo ket evit paberiñ pe evit c'hoari ma furlukin, hogen peogwir e santan gant an talvoudegezhioù-se ar peadra gouest d'hon difenn pa vez ezhomm, pa vez dañjer, pa glever

trouzioù ha gourdrouzioù divoas. Ne vefe ster ebet d'en em dreiñ ouzh an tu-dehoù evel don – rak n'on ket a-orin – ma ne vefe, en aergelc'h, ar santadur-se a aon. Ha me ur paotr gour o vevañ e Breizh ! Soñjit 'ta penaos e c'hall en em santout ur grennardez alaman eus Köln hiziv an deiz ? Hag e splujomp e kreizig-kreiz kudenn Europa a-vremañ. An enbroerezh estren hag he gwall efedoù warnomp. Kantadoù a verc'hed yaouank a zo bet gwallet e Köln, en un nozvezh, gant Arabed, Turked mesk-ha-mesk, estrenien dre vras. Petra reishoc'h evit Alamaned, paotred Köln, eget kaout c'hoant da veñjiñ o c'hoarezed, o mignonezed, o c'henitervezed ? Petra 'reoc'h-c'hwi pa vo gwallet ho c'hoar vihan diouzh un nozvezh gant ur muzulman, laouen eus e dorfed, ha na vo ket barnet evit-se ? Ar gudenn a zo n'o deus ket ar gwir an Alamaned da vrouezañ ouzh kement-se, a-hend-all e vint tamallet da vezañ nazi, bezañ gouennelour, ha difennet eo gant al lezenn. Hag heñvel eo e Breizh, e bihanoc'h. Setu kleñved-spered hon amzer : An dud o deus ar galloud hiziv a zo mibien an eil brezel-bed, ha daraezet² eo chomet o speredoù gant darvoudoù euzhus ar brezel diwezhañ, na fell ket din nac'hañ e mod ebet. Hogen me, ha tud yaouank all ma rummad, n'omp ket kablus eus torfedoù broadelouriezh alaman an eil brezel-bed. Ken omp dieub, ken omp dinamm a bep saotr hag a bep kiriegezh. Fellout a ra deomp bevañ amañ, gant tud hor pobl, sioul ha didrabas, etrezomp-ni, ha ne fell ket deomp ken arvestiñ ouzh an dismantr a zeuio, a zo kroget da vezañ endeo er c'hêrioù bras.

Dont a ran en-dro d'ar gleizelouriezh. *Cool* e oa, kudenn ebet evit anzav an dra-mañ. N'on ket ur c'hilstourmer. Plijadur am eus bet o selaou *The Sex-Pistols*, oc'h evañ betek re, oc'h ober n'eus forzh petra a-wechoù, hogen ret eo bezañ sirius bremañ, siwazh marteze, met n'eus netra peurbadel evel m'henn goar mat pep unan. N'eo ket “dibenn hor sevenadurezh” a zo o tont, evel ma lavar ar prederour gall Michel Onfray, dibenn an ehan ne lavarant ket. An Istor a daol un dae nevez ouzhomp. Ret eo deomp prouiñ ur wech c'hoazh ez omp dellezek. Dellezek a betra emezoc'h ? N'ouzon ket resis. Dellezek a vevañ evel ma vevomp ? Dellezek da gaout ha da ober gant an hêrezh pinvidik a zo bet legadet deomp gant hon hendadoù ? Ret eo respont da c'halvadenn an Istor, setu ar pezh a lavarant. Ni a zo Brezhoned hag e vimp c'hoazh evit

² Daraezet : *traumatisé, trelatet-fall*

kantvedoù ha kantvedoù. Poent eo lavarout kenavo d'an hunvreoù kaer e-giz “ni zo digor ; ni zo hollvedel ; ni zo keodedour ar bed ; ni zo holl mibion enbroidi ; n'eus estren ebet war an douar”. Rak ma ne zihunit ket bremañ gant galvadenn ho re, broadelourion ho pobl a laka an alarm da dintal, ma ne selaouit ket ac'hanomp, eo soudarded an Islam a zeuio d'ho tihuniñ, evel m'int krog da ober, ha ne vo ket seven na spletus evit ho tazont e mod ebet. Poent eo dibikouzañ e zaoulagad, poent eo sevel, poent eo lavarout fraezh ar pezh a zo gwir, dislavarout hag argas pell ar pezh a zo gaou ; setu holl. Ha mont a raio mat pep tra. Sur on. Diouzh an deiz e serr an noz, diouzh an noz e tarzhan deiz.

Bezañ eus an tu-dehoù n'eo ket gwelloc'h dre anien, dre natur. N'on ket eus ar re a lavar ez eo ur c'hleñved bezañ eus an tu-kleiz. Ezhomm a zo eus an tu-kleiz hag eus an tu-dehoù evit kaout ur gevredigezh kempouezet. Hag e prantadoù 'zo eus an Istor e vez ezhomm eus muioc'h a gleizelouriezh, pe eus muioc'h a urzh, hervez an degouezhioù hag an darvoudoù. Hiziv eo a urzh hag a gempenn hon eus ezhomm, sklaer eo. Unan eus talvoudegezhioù brudet an tu-dehoù eo an urzh. N'eo ket *mui* diouzh ar c'hiz, pe n'eo ket *c'hoazh* diouzh ar c'hiz... Hogen e-touez ar yaouankiz hag a breder aketus, onest, eo bet komprenet eo an tu-dehoù a zo o vont war-raok hiziv e kornog Europa. Ne fell ket din lavarout : “Deuit ganeomp rak ni a vo trec'h warc'hoazh” (daoust ma 'z eo gwir) ; hogen sellit hag asantit gwelout eo ni a ya war-raok rak ez eo kerzh naturel an traoù. Kerzhit kuit, kleizelourion, roit deomp ar plas, rak deuet eo hon tro.

Krediñ a rin ober memestra ur bismigadenn eus an tu-kleiz, ma n'eo ket graet c'hoazh, ouzh ho lakaat da welout e kaver e talvoudegezhioù an tu-dehoù elfennoù pleustrekoc'h evit a sell ouzh krouidigezh ur vro, hag evit ren ur vro : Daoust ha kleizelour e oa Nevenoe, da skouer ? Daoust ha ne oa ket kentoc'h “eus an tu-dehoù” ? Eveljust ne oa ket eus ar mennozh-se en e vare, hogen bez' e oa eus ur memes emzalc'h. Nevenoe a oa mignon an abad Konwoion, troet e oa ouzh aferioù ar relijion, pezh a zo un dalvoudegezh eus an tu-dehoù. Troet-tre e oa ouzh aferioù ar brezel, pezh a zo un dalvoudegezh eus an tu-dehoù. Troet e oa ouzh aferioù ar ouenn, dre ma felle dezhañ lakaat Brezhoned e postoù uhelañ hag a bouez eus

renerezh Breizh. Ha tud heñvel outañ eo a c'houarnas ar Vro e-keit ha ma voe dizalc'h. Mirourion a oa eus an Duged. Da c'houde, en amzerioù nevesoc'h ha tostoc'h ouzhomp, skipailh gozh *Breiz Atao* ha *Gwalarn* a voe krouet gant paotred eus an tu-dehoù ivez, gant ur c'hoant sirius da ober eus Breizh ur Vroad dieub en-dro. Mennozh ar Vroad en he-unan a zo ur mennozh eus an tu-dehoù, evidon-me, pa gaver ken stank en tu-kleiz mennozhioù kontrolmik da vezañs ar vroad, evel “kas an harzoù da get”, ha re all eus ar memes seurt. Ez in pelloc'h : ar politikerezh e-unan a zo un afer a du-dehoù, pa n'eo an tu-kleiz nemet ur benveg evit hunvreal. Politikerezh a dalvez “ren ar c'hêrioù”, ha dre astenn “*ren ur vro*”. Ha ren a dalvez urzhiañ. Dre anien e rank bezañ neuze, e kement kevredigezh a zo, poliserion da skouer. N'eus nemet e-touez hunvreurion an tu-kleiz ma kreder lavarout e vefe dav dizarmañ ar boliserion, pe kas anezho da get zoken. Emzalc'h ur c'hrennard disuj d'e dad eo. Yaouankizoù diroll hag enep-pep-tra a-vremañ en em gav evel er blegenn-mañ, diwar skeudenn : un den mezh-dall erruet e penn an noz hag a venn evañ c'hoazh ha kenderc'hel gant ar fest, ar pezh a zo difur ken eo. Ne gompren ket mui ar pezh a ra, n'eo ket mui mestr war netra kennebeut. Ha dres d'ar poent-se e tegouezh en ti un den all, tuet-fall, na oa ket bet pedet d'ar fest. Dont a ra peogwir en deus gwelet gouloù en ti ha digor e oa an nor. Jeu a sav etrezo. Arvar ha dañjer a zo. Poent bras eo d'an amezeg, ur mignon, pa glev an tabut a zo savet e-kichen, dont da sikour e amezeg mezh, daoust ma 'z eo ur c'hleizelour, peogwir eo ur c'hleizelour jentil hag e anavez mat anezhañ a-benn ar fin. Ni, broadelourien eus an tu-dehoù, a zo an amezeg mignon-se. Dont a reomp da adlakaat an aotrouniezh fur, ha ret, da ren en-dro en ti evit lakaat termen d'an nozvezh diroll-mañ, an hanter-kant bloavezh a gleizelouriezh. Hanter-kant bloavezh a dud estren pedet da riboulat digoust en Europa. Hanter-kant bloavezh a zisujidigezh poblek diouzh an urzh savet, diouzh ar belioù a oa ezhomm pellaat diouto evit analaat gwelloc'h, marteze, goude amzerioù mirour deroù an XX^{vet} kantved.

Bremañ ; Breizh vrezhon, Breizh vroadel a zo o c'hortoz an tu-dehoù brezhon evit bezañ anezhi eta. Ilizoù goulo ar Vro a fell dezho bezañ leun gant ur bobl c'hredus. Ar brezhoneg en deus ezhomm eus kelaouennoù sirius na raio ket a

“sañsur dibropoz” diwar-benn dodennoù pennañ hon amzer. Hor gouenn he deus ezhomm eus harzoù diwallet evit chom ar pezh eo, adpividikaet marteze gant elfennoù hanternoz, plijusoc'h deomp eget re ar Su a zo re zisheñvel, pa 'z eo ar bobl vrezhon ur bobl hanternoz a-orin, arabat en disoñjal ivez. Anavezout a ran, ha kompren a ran hunvreoù an tu-kleiz. Met a-walc'h en deus bevet abaoe 1968, un hanter-kantved er bloaz-mañ. Erruet eo kozh ha ne ra ken nemet fazioù. Gwerzhnet en deus dizalc'hiezh ekonomikel broioù ar C'hornog da diez-bank prevez. Kaset en deus an harzoù broadel da get. Asantiñ a ra betek re an estrenion. Sellit ouzh freuzadur istorel ar strollad sokialour gall. Soñjal a ran e François Guillemot, bet kaner ar Bérurier Noir, a huche en e vikro en Olympia e Pariz, en ur ganaouenn («*Porcherie*») o komz diwar-benn ar *Front National* : “Plus jamais de 20 %, plus jamais !” Ar gwir a oa gantañ, ar *Front National* e Bro C'hall en deus tizhet 35% e 2017. Piv eo a ya war-raok ? Heñvel e Bro-Alamagn, ma vez lavaret he deus ar gañsellerez Angela Merkel pedet an dreuztiriaded en he bro hag an tu-dehoù “pellañ” er Bundestag. Diouzh an deiz e serr an noz, diouzh an noz e tarzhe an deiz. (E gwirionez, dilennidi an *Alternativ Für Deutschland* n'int ket eus an tu-dehoù pellañ, n'int ket “nevez-nazied”, rak kement strolladig nevez-nazi a vefe e Bro-Alamagn, hag en Europa ar C'hornog a-bezh, a zo berzet gant ar lezenn. Dilennidi an AfD a zo mirourion eus an tu-dehoù, pe c'hoazh brogarourion onest).

Soñjal a ran ivez e Roparz Hemon a skrive, e-barzh *An Aotrou Bimbochet e Breizh* : “Pa strebot un den ouzh un dra bennak e ra a bep seurt jestroù gant e zivrec'h evit klask en em zerc'hel en e sav-sonn. Heñvel eo evit ur bobl”. Kavout a ran ar frazenn leun a wirionez. Flemmet eo Breizh en he identelezh, strebotiñ a ra ouzh an engroez a dud enbroet na zeu ket amañ evit bezañ Brezhon, (en o zouez ar C'hallaoued !, a ya d'ober ar gumuniezh estren niverusañ eus Breizh, hep mar ebet), hag e-se e santomp holl an ezhomm da vont en-dro d'an diazez. Adkavout hor gwiriziennoù, en em adkavout etrezomp, a-benn prientiñ gwelloc'h an dispac'h dazont evit ren en-dro war hon aferioù. Ur pezh gwagenn bounner eo, don ha galloudek e gwirionez, a zo o tont war Vreizh ha war Europa ar C'hornog, evel ma c'hoarvez ur wech hepken en ur c'hantved, ma n'eo ket rouesoc'h. Soñjal a ra din e strako a-benn un nebeut bloavezhioù ac'hann. Ha siwazh e raio droug marteze d'an hunvreurion a nac'h hiziv ar wirionez ; ken droug all d'ar re a genlabour ez-laouen gant hon enebourion ; ha ken droug all d'hon enebourion o-unan, e-keit ha ma ne vennint ket skarzhañ eus Breizh, ma he deus ar bobl vrezhon ar gwir da vezañ mestr er gêr, ma fell dezhi, ma kred enni.

En anv Doue ! Doue en menn !

Tepod Mab Kerlevenez

Petra eo ar yezh evidomp ?

Dre ar munud e respontan amañ war graf ar yezh d'ur vaouez bet savet gant tud eus ar metou “*Cahiers du Bleun Brug*”, da lavarout eo “kleizelourien diskleriet” o deus diskaret oberenn ar Bleun Brug e 1978, rak kalz a draoù a-dreuz a gavan en he frederiadennoù.

Diskleriet he deus, he deus plijadur gant “*Ya !*” met kavout a rae abeg er gazetenn war ur poent hepken, war a seblant : al live yezh, a vefe, hervezi, “*un doare nevez da ober gant ar skriva e brezoneg*” gerioù “*kompliket*” (sic), “*frazennoù hir spontuz*”. Lavarout a rae zoken “*eo kenkoulz kozeal ha skriva galleg*” !

Da gentañ e notan e skriv hi gant un doare-skrivañ a zo bet (ne vez mui gant aozadur ebet

hiziv an deiz) kaset war-raok gant un nebeudik tud hepken, rannvroelour a spered an holl anezho, patrioted vat, a-gleiz an holl anezho, katoliked a gleiz kalz anezho, enebet-taer ouzh hêrezh broadelour Gwalarn bet legadet deomp gant Roparz Hemon, en deus stummet ar brezhoneg lennek a-vremañ. Panevetañ hi hec'h-unan ne gomzfe ket brezhoneg rak ne vefe ket hiziv an deiz eus an ensavadurioù a ra war-dro hor yezh : skingomz, skinwel, embannerien, skolioù hag all... Ha “*Ya !*” a zo unan eus an ensavadurioù-se, a zo re rouez, re wan, re zister c'hoazh ret-mat eo henn lavarout.

Diouzhtu, gwelout a rit, em eus lakaet an tabut war boent ar politikerezh. Ret-mat eo rak peseurt sell he deus Gwenn war ar yezh ? Unan

romantel 'm eus aon, pa skriv “*Peb yez a zo un doare da veva, eun doare da weled ar bed*”. Ne savan ket a-du gant an termenadur-mañ eus ur yezh. Da heul Roparz Hemon (Meven Mordiern en e raok ha Youenn Olier war e lerc'h) e soñj din ez eo ur yezh ur benveg, traken. Hag e rank bezañ ur benveg mat. Ha hent-all, ya, ez eo kenkoulz kaozeal ha skrivañ galleg, ya, pe saozneg gwelloc'h c'hoazh. Tro-kein va zi edo ur bal merglet, gant un troad brein, preñvedet un tamm anezhañ. Tennet em eus an troad hag ar mergl, livet en em anezhañ a-nevez gant ur pentur enep-ar-mergl ha prenet em eus un troad nevez dezhi. Servijout mat a ra din daoust maz eo koshoc'h egedon !...

Estreget se ez eo ivez ur yezh. Ar benveg-se a rank ivez bezañ diouzh an deiz. Rankout a ra bezañ gouest da ezteurel kement pleg a zo e spered an hini a ra gantañ. Mod all, ya, eo *kenkoulz mont e galleg*, ya, rak ur skoilh e vije evit an dud, a vije bac'het en ur bed strizh, difennet outo embreger tachennoù 'zo eus ar vuhez vodern. Evit-se eo, dres, ez eo bet dilezet ar yezh gant meur a hini. Hor yezh, ret eo henn anzav, ne oa ket gouest da vont war an holl dachennoù. Etre Roparz Hemon ha Vallée e veze galleg peurvuiañ, evel-just. Int-i eo o deus savet ar yezh vodern. Ar yezh-se n'eo ket peurziorreet c'hoazh ha pell emañ c'hoazh, ha ne vo fin ebet morse, met un dra a zo c'hoarvezet : gouzout a reomp ez eo gouest ar yezh d'en em ziorren, war an holl dachennoù, setu aze kredenn bennañ ar re a ra gant doare-skrivañ ar ZH, d'am soñj.

Implij a ra hi gerioù gallek forzh pegement en he brezhoneg : *journal, magazin, kompliket*. N'eo ket diaesoc'h dezhi moarvat ober gant kazetenn, kelaouenn, luziet. Ne gavan ket disi he brezhoneg a-hend-all, ul lavarenn a gavan digomprenadus zoken, met kalz ne vern : klask a ra skoulmañ ur gaoz ha mat eo respont dezhi moarvat. Met ar pezh a lavar diwar-benn gerioù sañset luziet ar gazetenn n'eo ket gwir Bater pa lenner da skouer en niverenn-diwezhañ ur pennad war an darvoudoù e Siria hag ar “*rejim*” a zo o ren eno : ur ger all ez eus, “renad” an hini eo, a rankfe bezañ bet dibabet, d'am soñj !

Lavarout a ra a-hend-all ez eus “*frazennoù re hir*”, blaz ar galleg ganto. Er memes pennad war Siria ez eus ur frazenn em eus ranket treiñ e galleg a-benn he c'hompren, gwir eo. An aozer a implij ar verb “*heñvelaat*” evit lavarout ez eus Armen(ian)iz e Siria n'int ket “*enteuzet mat*”,

pe enframmet mat, “*integret mat*”, ma komprenan mat mennozh an aozer. Gwir eo ez eus gwir gudennoù a fed yezh a-benn gellout ezteurel e brezhoneg brav (hi a lavarfe “*prop*” marteze) traoù a zo pell diouzh brezhoneg “*du-mañ*”, just a-walc'h.

Setu dres ar gudenn bolitikel a ziskouez en-dro beg he fri : rankout a reomp kuitaat an dachenn yezhoniel-rik evit stadañ ez eo ur yezh benveg ur gumuniezh politikel hag a vuhez. Hogen, just-a-walc'h, evit ar brezhoneg, e vez nac'het hor bezañs evel kumuniezh politikel dezhi da bal distagañ hor c'harr diouzh Bro-C'hall a-benn ar fin. Dre ar yezh e krouomp sevenadur a lavar, a-benn ar fin, e fell deomp kenderc'hel da grouiñ el ledenez-mañ ur gevredigezh diouzh ur patrom disheñvel diouzh hini Pariz, hini ar Stad C'hall hag evit-se, e doare pe zoare hon eus ezhomm a frankiz, ar pezh a vez nac'het ouzhomp evel-just. Ra vezin digarezet evit ar frazenn hir ha luziet evit lod emañ o paouez reiñ deoc'h da lenn. Met n'eo ket souezhus : hor c'hevredigezh vrezhonek-ni, evit an darn vras eus al lennerien, a zo dreist-holl ur gevredigezh-paper, graet gant kelaouennoù, kazetenn Ya, levrioù, hag ar genroued. Hor c'hendivizerez he deus chañs vras da c'hellout brezhonegañ bemdez e Brest. Met e gwirionez, pet familh hollvrezhonek, tad ha mamm, desket a-walc'h war ar yezh evit gellout dioueriñ ar galleg, pe dost, pet anezho ez eus e Breizh, 100 ? 200 ? Hag e Brest ? N'eus ket 20, na zoken 10 d'am soñj... Hag a-hend-all, pell 'zo n'eus mui lec'h ebet e Breizh, ma vije kavet unyezherien vrezhonegerien. Plasoù 'zo a vod familhoù deuet da chom enno a youl gaer evit derc'hel d'ar yezh : Kervrezhon eo an heverkañ, tro-dro da vinihi Trelevenez, Kergo Plougerne... Plasoù bihan e-lec'h ez eo sañset ar brezhoneg bezañ trec'h war ar galleg. Siwazh ! Evit gwir, eno zoken e vezer beuzet e mor ar galleg. Ar Sav-heol e Breizh er beure-mañ a zizolo deomp ur vro unyezhek, kaer a vo lavarout, p'o deus kredet kalz re a dud, evel dalc'hidi ar skritur a implij hor c'heneilez, e oa tu da ziazezañ adsav ar yezh war ar rannyezhoù, “*tost eus ar bobl*”, “*brezhoneg ar bobl*”, “*hini gwirion*”. Hunvreoù ! Krakoù ! Em c'hêriadenn ez eus ur peizant kozh a welan gwech ha gwech all. A-vec'h peder pe bemp gwech ar bloaz. A-walc'h eo : n'en deus ket ezhomm ac'hanon, na me kennebeut. N'emañ ket en e aes gant e vrezhoneg treut pa vez anv eus traoù all estreget ar vuhez pemdez hag al labour-douar. Eveljust.

Seizh vloaz eo e oad e brezhoneg ha Seikont seizh vloaz e galleg, setu aze, rak da seizh vloaz an hini eo e oa aet d'ar skolaj hollc'hallek. Distripañ mat a ra, saourus, met brezhoneg ar parkeier dreist-holl, peogwir ez eo chomet pelloc'h ar yezh etre ar wazed a labourer er parkeier. Degouezhet er gêr avat e oa ret mont e galleg ouzh ar vugale... Anavezet eo an dilez-se a-yoc'h hag a-unan gant an holl e Breizh-Izel, etre an daou vrezel.

Setu eta penaos emañ kont e gwirionez, komzomp fraezh : pep tra a zo dispac'het. N'eo ket zoken ur gudenn a diriegezh evit ar brezhoneg (evit ar re n'anavezont ket ar germañ e c'hellan implij ar ger "tachenn", met re enk eo din-me ar brezhoneg pilhoù-se a rank ober gant 500 ger ha re all amprestet digant ar galleg d'e glokaat, pa 'z eus ezhomm a 100.000 ger evit ar vuhez vodern). Nann n'eo ket ur gudenn a diriegezh. Ar gudenn a zo dreist-holl n'omp ket deuet a-benn evit c'hoazh da gaout ur gevredigezh klok, tamm-pe-damm, dre ar brezhoneg. Ha ne dizhimp ket he c'haout keit ha ne vo ket dieub ar Vro rak anat eo ez eo un afer bolitikel.

Pa vezo dieub hor bro, da skouer, e vo ensavadurioù arbennik evit ar Yonez (pe : ar Justis, ra vezin digarezet, ne blij ket din ar gerioù gallek e brezhoneg, evel-se emañ, piv, e touez Brezhonegerien yaouank Vrest n'en deus ket implijet (*arveret*) gerioù "chimik" pe gwenedek, hep gouzout dezhañ ? Job An Irien ivez henn gra da skouer en e droidigezh eus buhez an Den Evurus Marsel Callo pa implij "*arveret*"). Ha pa vo an ensavadurioù-se evit ar Yonez e vo krouet dre ret ur meni yezh arbennik d'ar Gwir a gloto gant al lezennoù o devo mouezhiet ar Vrezhoneg evit o bro. Neuze e vo barnerien, alvokaded, prokulored, holl brezhonegerien, ha ne vo diaester ebet ken. Evit poent e rankomp komz eus ur Gwir a zo estren deomp pa vez rentet ar justis e Breizh e galleg. Rediet omp da ober gant meizadoù gall. Da zibab hon eus : pe e treuzwiskomp ar Gwir gall gant stalbez gallzhoneg, pe e klaskomp sachañ war dilhad re enk ar brezhoneg da ezteurel ar meizadoù-se gant gerioù ha lavarennoù en ur brezhoneg ha n'eus ket anezhañ c'hoazh, met a fell deomp e teufe da wir. "*Ur bed e-giz pa vije*" a lavarfe Françoise Morvan. Emañ ar gwir ganti war ar poent-se. Dre forzh labourat an dachenn avat e teuomp a-benn da vont war-raok ha da derkañ hor benveg evit lakaat ar

gevredigezh vrezhonek da zont da wir. Roparz Hemon a lavar e vo dieubet Breizh d'an deiz m'hor bezo graet na pa vefe nemet an hanter eus al labour-se, krouiñ ur gevredigezh vrezhonek e Breizh.

Pezh a gavan dañjerus e lizher ar vaouez-se eo e seblant ar yezh bezañ eviti evel un idolenn, na ranker ket touch outi gant aon ne vije ket mui skrivet "*evel gwechall*". Disklêriet em eus uheloc'hik ne oa netra pe dost a-raok *Gwalarn*, a-raok *Geriadur Bras Vallée*. Treut-gagn, truilhek e oa er c'hontrol ar "brezhoneg-beleg"-se a gaved el levrioù. Ha frazennoù hir a oa, er c'hontrol diouzh pezh a soñj-hi, ur spont ! Evel skouer, ez eus em levraoueg tri levr eus ur bennoberenn a zo bet troet en holl yezhoù "bras" : "*An nor d'ar vuhez deol*", gant sant Frañsez a Sal. Unan leonek eus 1710, unan gwenedek eus 1838, hag unan e brezhoneg unvan ha lennek gant Youenn Olier eus 2005. 343 pajennad a vrezhoneg c'hwennet mat, uhel-tre e live evit un danvez diaes-kenañ, ar speredelezh, e-lec'h e pled an aozer gant trivliadoù an ene, gant ur c'heriaoueg pinvidik-tre, lavarennoù hir-kenañ, na c'heller ket krennañ, karget ma 'z int a ster. Diwar lenn an teir oberenn-se (evit gwir an div gentañ n'int ket lennapl, setu n'em eus lennet nemet an deirvet a-benn ar fin, en ur geñveriañ gwech ha gwech all gant an div all ha gant ar galleg, ar yezh orin) em eus dastumet un dra da vihanañ : kalz gwelloc'h eo brezhoneg Youenn Olier, ha ret eo bezañ desket mat war ar yezh evit lenn an oberenn. Setu ez eo ur gudenn a live yezh a sav hor c'hendivizerez a-benn ar fin. Goulenn a ra e vefe eeunoc'h ar pennadoù, muioc'h a c'herioù gallek a vefe da heul eta, ha ne vo morse moulet pennadoù a speredelezh uhel e "*Ya !*", ne vo anv nemet a "*chas friket*", pennadoù diwar-c'horre. Ya ! N'eo ket ur gelaouenn lennegel daoust ma 'z embann pennadoù 'zo er pajennoù diwezhañ : kontadennoù, danevelloù. Gwir eo ez eus ur mank bras-tre a wir skrivagnerien e brezhoneg hiziv an deiz : tud gouest da skrivañ brav... hag o defe un dra bennak da lavarout ! Memestra, an dra-diwezhañ-mañ eo a gont ar muiañ, n'eo ket ?

Gwalarn ha zoken Dihunamb o doa moulet pennadoù a live uhel, ha ne oa nemet war-dro dek den gouest d'o lenn d'an ampoent (evel "Boudoniez" gant Roperzh Ar Mason, war "metafizik" Aristoteles). Petra 'fell deoc'h ? En em gavout a reomp ouzh o heul en istor ar

brezhoneg. Kroget o deus da grouiñ “un doare da skrivañ brezhoneg” hag e kemeromp perzh en avañtur-se o tispenn o roudoù. Ne c'heller ket krouiñ sevenadur o chom gant ur brezhoneg “du-mañ”, a vo dre ret saourusoc'h eget an “Displeg war an Hentenn” Descartes, daoust pegen troet mat eo bet gant Jil Ewan... An danvezioù eo a zo diaesoc'h, setu holl, hag alies, evel em eus klasket diskouez, ez eo a-vec'h difraostet ar c'heriaoueg hag an troioù-lavar war dachennoù 'zo a vez pleustret ingaloc'h-ingalañ gant ar vrezhonegerien a-youl. Ret eo deomp holl anzav hon eus da vont d'ar skol da beurzeskiñ ar yezh. “Ya !” a zo ur benveg mat evit-se, gant ma vimp uvel a-walc'h evit anzav ez eo bepred re dreut hol live yezh. Diouzh un tu all, n'eo ket rouez ar fazioù bras pe vrasoc'h a gaver er gazetenn met “*tamm-ha-tamm e vez graet e vragoù da Yann*” ha fizañs a c'heller kaout ez aio war wellaat doare ar brezhoneg a gaver e-barzh. Leun a draoù em befe c'hoazh da zisplegañ met gwelout a ran ez eo hir mat dija va lizher. Mat eo ober ur sell a-dreñv hag anzav ez eo gwellaet a galz doare ar brezhoneg dre gomz a vez kelennet er skolioù, da skouer. Er memes doare e kav din ez aio ivez ar brezhoneg skrivet war wellaat a-feur m'hor bezo stummet tud a vernioù e brezhoneg. Ya : ned eo morse re ziwezhat a-benn klask gwellaat ! En em harpañ

ivez a c'hell bremañ Yann Kazetenner war meziantoù galloudek-tre evel difazierioù “an Drouizig”. Gant doare diwezhañ difazier “Libre Office” da skouer, n'eo ket hepken difaziañ an doare-skrivañ eo e ra, hogen ivez e talc'h kont eus reolennoù 'zo a yezhadurezh kemplezh-kenañ, ha n'eo ket hepken re ar c'hemmadurioù : kement-se a zo un araokadenn dispar.

An deiz all, un den kozh, skrivagner brezhonek anavezet-tre, brezhoneg dispar gantañ, a lavare din e kave dezhañ, eñ ivez, e vez pour ha trichin er brezhoneg skrivet a-vremañ a-wechoù. Ne gomze ket eus “Ya !” met eus “*Ofis ar Brezhoneg*” ha “*Kannadig Imbourc'h*”. Met diouzhtu e tisklerias e galleg pa ne gave ket an droienn e brezhoneg “*On ne tire pas sur l'ambulance !*”. Penaos e lavarfe hor c'heneilez ? Ne gaver ket bepred an droienn vrezhonek mat “war an tomm”, na zoken pa glasker pellik amzer, ha n'em eus ket kavet. “*Pa vez mall [pe tan-gwall], ober eo, ha n'eo ket poent tabutal*” ? Ar brezhoneg a blij dezhañ ar rimoù, ha gouest omp da ijinañ troiennoù evit an amzer-vremañ. Un deiz bennak unan a gavo gwelloc'h met un dra 'zo sur : “*Un oberer a dalv kant lavarar*”. Neuze arabat skeiñ war an dud pa vezont a youl vat. Setu : deuet eo !

T. Gwilhmod

Traduttore, Traditore

“*Traduttore, traditore*” : anavezet eo ar c'hrennlavar italianek-mañ, evit lavarout e vez alies trubardet yezh skrid-orin ul levr pe un destenn bennak all evel hini ur brezegenn bolitikel pa vez troet, kevyezhet, en ur yezh all, dre ma n'eus ket a-wechoù, evit gerioù 'zo, kevatalded rik er yezh all kevyezhet.

Gwelet hon eus an dra-se er mare-mañ pa-z eo bet adwelet komzoù faos ar *Bater* e galleg war-lerc'h Goursened Vatikan II, a lavare “*ne nous soumet pas à la tentation*” pa oa chomet e brezhoneg “*N'hol lezit ket da gouezhañ en temptadur*”, ar pezh a leze da grediñ e oa Doue a dempte ar feizidi ha neket an Diaoul.

Ur ger all, “*consubstantialem*” e latin, bet troet “*de même nature*” e galleg, war-lerc'h Vatikan II, ha “*kennatur*” e brezhoneg, evit plegañ d'ar c'hiz nevez er wech-mañ, a zo ivez adlakaet e dalc'h, rak mar deo “*kennatur*” un tad hag ur mab denel, ez int daou zen e gwirionez, pa-z eo Doue, Tad, Mab ha Spered Santel, un doue

hepken, da lavarout eo “*kensolvez*” e brezhoneg, ha “*consubstantial*” e galleg. An digarez am eus klevet evit displegañ implij an termen “*kennatur*” pe “*de même nature*” e galleg a oa, e oa aesoc'h d'an dud kompren ar gerioù “*kennatur*” pe “*de même nature*” e galleg, eget ar gerioù “*kensolvez*” ha “*consubstantial*”. Toull eo an digarez-se, rak gant an deskadurezh uhel, sañset, a vez roet hiziv d'hor bugale gant ar skol ez eo iskis e vefe diaes dezho kompren ur ger evel “*kensolvez*”, ha mar bije bet an degouezh ez eus atav an tu da zisplegañ ar ger gant ar beleg en e brezegenn en oferenn, pe d'ar vugale gant ur c'hatekizour.

Ur ger all, troet fall en Testamant Nevez, a zo ar ger “*enebour*”, en Aviel Mazhev 5, 38-48 (*Karout zoken hon enebourion*). Un nebeut komzoù a oa bet rannet endev war an divoud-se gant Yann Maneguen e-barzh *Kannadig Imbourc'h* niv. 76, e 2016. Er Bibl “*Vulgata*” e latin ez eus daou c'her evit kevyezhañ

“enebour” : “inimicus” hag “hostis”. “Inimicus” evit an enebour prevez, an hini tost ouzhomp, ur breur, ur c’henderv, un amezeg, un den eus hor c’humuniez, eus hor gouenn, hag “hostis”, an hini n’eo ket eus hor gouenn, eus hor sevenadurezh, evel da skouer ar C’hallaoued e-keñver an Alamaned pe ar Saozon, eleze an “enebour a vrezel”. D’an 19 a viz C’hwevrer 2017, en oferenn, e oa bet lennet an Aviel-se hervez St Mazhev, 5, 38-48, ma oa ennañ teir gwech ar ger “enebour”. Hervez an amdroadurezh³ ma komze enni Jezuz, e soñjis ne c’helle ket bezañ anv amañ eus an “enebour estren”, an “hostis”, re sklaer e oa an destenn. Neuze e ris va mennozh mont da welout e skrid latinek ar *Vulgata*, hag e welis a oa “inimicus” ar ger implijet, diouzh “in” (rakger lemel, “an” e brezhoneg) + “amicus” (kariad, keneil, mignon, e brezhoneg), da lavarout eo, an hini n’eo ket mignon deoc’h. Lavarout a ra geriadur gerdarzhel ar galleg e teu “ennemi” diouzh “inimicus”, neuze e vank ur ger evit “hostis” (enebour a vrezel), da vihanañ e galleg, daoust ma vez ar wrizienn “hostis” e-barzh gerioù gallek evel “hostile” hag “hostilité” ; e brezhoneg e vankfe kentoc’h ur ger evit kevyezhañ “inimicus”, rak an “enebour” a zo kentoc’h an “enebour a vrezel”.

E gresianeg, ma-z eo ar *Vulgata*, troet, tamm pe damm, diwar ar yezh-se, ez eus an hevelep disheñvelidigezh, “inimicus” a zo “ekthros” hag “hostis” a zo “polemios”, gwrizienn a adkaver er ger gallek “polémique”, e-kichen “ekthros” ez eus ivez ar ger “agôn” a adkaver er ger gallek “antagoniste”, a c’hellfe bezañ e brezhoneg “eneber”, “kevezer”. Forzh penaos, evit bezañ sklaer e brezhoneg e vank ur ger evit kevyezhañ “inimicus”. E brezhoneg ez eus meur a c’her evit kevyezhañ “ami” : mignon, keneil, kile, kariad. Ne vez mui implijet ar ger “kariad”, met implijet e veze e Kernev p’edo F. Vallée o sevel e c’heriadur bras peogwir ez eo meneget gantañ gant al lizherenn “C” evit “Cornouaille”. N’ouzon ket perak ez eo bet amsavet “kariad” gant ar ger “mignon” o tont eus ar galleg, pa-z eus gant ar ger-se ur ster dismegus (les “mignons” des rois de France, Charles VIII, Henri III = heñvelreviad). “Inimicus” a c’hellfe neuze bezañ kevyezhet e brezhoneg gant “ankariad” pe “ankile”.

³ Amdroadurezh : *contexte, environnement*.

Evit gouzout hiroc’h diwar ar ger “hostis” em eus kavet, dre zezastum, un dra iskis ; diskenn a rafe “hostis” diouzh an indezeuropeg boutin “ghostis” (estren, diavaeziad), en dije roet ar c’hentgermanek “gastiz”, ha diwezhatoc’h ar gerioù saoznek “ghost” (spered, tasmant) ha “ghastly” (spontus) hag ivez an alamaneg “geist” (spered, tasmant), “geistlich” (speredel) o tezanviñ⁴ boudelezhioù strobineilus, drougavelus. Ar ger brezhonek “gast” ma lavar Albert Deshaies en e C’heriadur gerdarzhel ar brezhoneg ez eo amsklaer e orin, a c’hellfe dont eus an hevelep orin dre e azon drougavelus, met tu ‘zo da soñjal ivez en alamaneg “gast” (ostiz), diouzh al latinek “hospitem”, ar pezh a c’houglevfe ur c’hroaziadur etre “hostis” ha “hospitem”).

Degaset eo bet al luzierezh-se gant ezveziadur⁵ daou ger evit diforc’hiñ an “enebour a vrezel, diavaeziat” diouzh an “enebour prevez” (an ankariad), e brezhoneg evel e galleg hag er yezhoù europek all evit deveizañ mat gwerzad Aviel Mazhev 5: 44, pa vez kevyezhet fall “karit ho enebourion” pa dalvez hepken “karit ho eneberion, ho ankaridi”. Arveret e vez gant ar skridoù-orin gresianek ha latinek ar ger o tezanviñ an eneber prevez, gervel a reont da drec’hiñ war ar merzadoù evel ar gounnar pe ar warizi a c’heller magañ, evit ur mare, ouzh un den-nes, un amezeg, ur c’henvroad, pe e degouezh un obererezh kenwerzhel, a-enep ur c’hevezer chañsusoc’h. Neuze ne vez ket gourfedet an dud gant an arroudennoù-se eus an Aviel da garout an enebour estren, diavaeziat.

Tud ‘zo a gavo dezho marteze, n’eo ket grevus ken-se al luzierezh-se, hogen arveret e vez alies an arroudennoù-se eus an Aviel gant eneberion ar Gristeniezh evit diskouez ez eo ur relijion tud digalonek, divarrek d’en em zifenn, dreist-holl pa reont dave d’an arroudennoù 39-40 : “Mar sko unan bennak ganit war da jod dehou, kinnig dezhañ da jod kleiz ivez. Ha gant an neb a c’hoanta kas ac’hanout dirak ar barner evit kaout da sae, lez da vantell ivez”. Graet e veze ar rebech-se gant Nietzsche, da skouer.

Kavet em eus ur skouer vat eus al luzierezh-se e-barzh romant Jean Raspail : “Sept cavaliers quittèrent la ville au crépuscule...” Robert Laffont, 1993. C’hoarvezout a ra an traoù en naontekvet kantved, en ur vro c’hermanek emren

⁴ Dezanviñ : *désigner*.

⁵ Ezveziadur : *absence*.

eus ar Reter, peogwir ez eo renet gant ur Margraf. Emañ an dispac'h er vro ha begozhet eo da vezañ aloubet gant pobladoù tchetchen muslimat diouzh ar Reter. Fiziout a ra ar Margraf ur gefridi anavezadenniñ war harzoù Reter ar vro, d'ur bagad seizh marc'heg, ouzh e benn ar c'horonal Pikkendorff hag en o zouez Osmond Van Beck, eskob ar gêrbenn. E pep lec'h war o hent ne welont nemet drastadurioù, tud lazhadeget, kêrioù ha kêriadenoù dilezet gant o annezidi tec'het kuit spontet, hag a-wechoù repuget er c'hoadoù, o vevañ evel loened gouez. Koulskoude e dibenn o zroiad, e kavont ur gêriadenn, e korn-bro Sant Gall, e-lec'h ma-z eo bet aozet gant berzh an difenn. E penn an emzifenn-se ez eus un den yaouank, Arno Valric, pemzek pe c'hwezek vloaz dezhañ, kalonek-tre ha dispont daoust d'e oad yaouank, hag a zo deuet a-benn da ziazezañ e aotrouniezh war un dek bennak a gêriadenoù en trowardroioù evel *podestat* milourel oc'h armañ ar wazed, dreist-holl gant an armoù atoret diwar an argaderion lazhetao. An Aotrou Van Beck, an eskob, prederiet gant silvidigezh an eneoù, a c'houlenn komz ouzh an Aotrou Person. Respontet e vez dezhañ ez eo tec'het kuit. Neuze piv a ra war-dro ezhommoù relijiel ar barrezianiz ? Respontet e vez dezhañ a-nevez ez eo Julius ar sakrist, un den dizimez a oar bodañ an dud en iliz, ren ar pedenoù, lenn ar skriturioù sakr hag an Avieloù, hag ober prezegennoù⁶. Goulenn a ra neuze an eskob e

⁶ En arroudenn-se eus al levr em eus soñjet e romant Henri Queffelec : « *Un recteur de l'Île de Sein* » ma vez kavet ennañ ur saviad tost heñvel ouzh Tomaz Gourvenneg, pesketaer ha sakrist.

vefe degaset dezhañ ar sakrist, rak ar mennozh en deus a-daol-trumm da urzhiañ beleg Julius ar sakrist, hag ez eo ar pezh a ra daoust da enebiezh ar C'horonal Pikkendorff, ken e oar kendrec'hiñ ar sakrist. En antronoz beure ez adkemer ar varc'heion o hent, Pikkendorff ha Van Beck o varc'hegañ kichen-ha-kichen. Rebec'h a ra Pikkendorff ouzh Van Beck da vezañ urzhiet ar sakrist Julius. Ur mennozh foll eo evitañ hag e tispieg dezhañ perak : “Emañ ho personig nevez Julius o vont da gargañ empenn e barrezianiz gant ur bern trivliadoù mat a oa dreist ha stourmus pa-z ae war-raok ar maread kristen, hogen hiziv ez eo an droukziwezh, war-gil ez a ar maread. Ho personig bihan distrantell, e levr santel gantañ en e zorn, a zeuio a-benn da gendrec'hiñ ar paotr yaouank kalonek, Arno, da ziskouez ent-avielek **ar jod all** ouzh e argaderion, ha lazhetao e vo didruez gant e re. En abeg deoc'h eo, e c'hoarvezo an dra-se !”

Mar ne vije ket bet troet fall an arroudennoù-se en Aviel Sant Mazhev, ne vije ket bet skrivet an dra-se gant Jean Raspail. War an hevelep mod, “**kinnig ar jod all**” pe “**lez dezhañ da vantell ivez**”, e c'heller lavarout e vez arveret an hevelep digarez gaou gant ar Pab Frañsez, evit ar pezh a sell ouzh an dreuztiriaded a aloub Europa, pa lavar ne dalvezo da netra serriñ an harzoù, dont a raint a-benn da dremen daoust da-se hag ar gwellañ da ober, a zo digeriñ bras dorioù Europa.

Donwal Gwenvenez

Ur Breizhad : Taupin ar chouant

Taupin, mevel an diwezhañ eskob a Landreger, a yeas en harlu war-lerc'h e vestr, pa grogas an Dispac'h.

Edo e wreg, ur vaouez vrav ha fur anezhi, chomet er vro. Degemerout a rae en he zi beleion wallgaset ha klask warno gant ar gouarnamant gall.

Un deiz e voe flatret. Barnet d'ar marv e voe ar veleion kavet e ti an Itron Taupin, ha dibennet e Lannuon.

Eviti, dre ma oa a renk izel, e lavaras ar varnerion dezhi diskleriañ na ouie ket e oa

beleion ar baotred he doa degemeret, ha youc'hal : bevet ar Republik, hag evel-se e vefe lezet da vont.

Respont a reas e oa bet he youl saveteiñ beleion, hag e youc'has : bevet ar roue ! Diouzhtu e voe barnet d'ar marv ivez.

- Mat, emezi d'ar varnerion, un dra risklus a rit. N'anavezit ket va hini kozh ; va veñjiñ a raio.

- Bo ! mevel un eskob diagent !

- Va veñjiñ a raio, emezi adarre, ha va veñjiñ spontus.

Dibennet e voe ar vaouez kalonek-se e Landreger. Mont a reas d'ar marv, gwisket e gwenn, en ur ganañ : “Ave Maris Stella”. Ur roueeler mat, skrivet an istor gantañ, n'en deus ket komzet eus an “Ave Maris Stella”-se. War a lavar he doa youc'het : “Bebet ar roue !”, ar pezh a gave skoueriusoc'h.

Kerkent ha ma voe gouezet an dra gant Taupin, e teuas en-dro eus Bro-Saoz. An den a oa bet douget gantañ ar varnedigezh a varv, a oa deuet da vezañ pinvidik-mor, o prenañ madoù laeret gant ar Republik c'hall ha graet anezho “madoù broadel”. Nag an hardizhegezh, nag ar fallagriezh ne rae diouer dezhañ. Un den a-bouez eus al lez-varn e oa. An holl o doa aon razañ, ha kas ivez. Chom a rae en e di, armet, miret, evezhiet.

Buan e kavas Taupin paotred a fiziañs. Ganto ec'h aozas an abadenn. Ne voent ket pell, ne choment ket da dortal.

Un nozvezh arnev, e sailhas Taupin, evel un taol kurun, er gambr ma oa kousket enni al lakepod. Moustrañ a reas e c'houzoug dezhañ en ur lavarout : “Taupin an hini eo !”

- Truez, eme an hailhon, spontet-mantrus.

- Daoust hag ec'h eus bet truez ouzh va fried paour ? Lezel a ran dit pemp munutenn da c'houlenn pardon ouzh an Aotrou Doue eus da bec'hedoù.

Ar reuzeudig a c'houlenne-ha-goulenne trugarez. Taupin, mut, o voustrañ atav gouzoug e enebour, a selle ouzh e eurier a zalc'he en e zorn all.

- Ur vunutenn c'hoazh, a lavaras e diwezh; soñj e Doue.

Tremenet ar vunutenn ziwedhañ, e torras e benn d'an den fallakr gant un tenn pistolenn. An tan a grogas en dilhad-gwele. E vougañ a reas Taupin; ne felle ket dezhañ e vije kredet gant an dud e oa bet marvet ar paotr dre wallzarvoud, dre ar c'hurun pe un dra all evel-se.

Soubañ a reas e viz e gwad an hini marv hag e skrivas e anv : Taupin, e lizherennoù bras war al leur-gambr.

Goude-se ez eas da chouanat. E penn e vignoned e teuas da vezañ spouronus evit an dispac'herion. Goude kalz a droioù hag emgannoù e voe gronnet en ur vered gant daou-ugent eus e baotred. Stourm a rejont evel leoned, ha lazhet e voent betek an hini diwezhañ.

(Troidigezh aozet gant Eodez, diwar ur pennad gant Louis Veillot, skrivagner katolik enep-frankizour hag enep-Napoleon III .- in «Ca et Là», levrenn 2, pevare moulladenn 1860, p. 330).

Notennoù diwar an darvoudoù *gant Yann Maneguen*

An ez-maodiern ar Justis, **ar c'hemperad J.J. Urvoas**, eus ar PSF, en doa labouret kement evit degas "mouezhioù an Emsav" da Hollande e 2012, en doa roet titouroù da Thierry Solère (Ex-LR, bremañ LREM) e 2017, diwar-benn an enklask a ra an tailhoù evit e ziskleriadur tailhoù etre 2010 ha 2013. T. Solère en doa aozet an tabut evit gouzout piv en em lakfe war ar renk en anv LR evit bezañ kadoriad Frañs. Petra a c'hellfe displegañ an dra-se ? Marteze a-walc'h ez int bet o-daou e darempred gant ar frankvasonerezh (Diwar glask gant Google e kaver ar GLNF evit Solère, ezel e 2015 hag ar GODF evit Urvoas, bet e straed Cadet e 2011). Eus frankmasonerezh en afer-se n'eus ket bet anv er meziaennoù bras avat...

Feur frouezhusted e Frañs : 1,88 dre vaouez e 2017, 1,92 e 2016. Ret eo kaout 2,1 bugel dre

vaouez evit na zigreskfe ket ar boblañs. Derc'hel a ra da greskiñ avat, gant c'hoari an enbroerezh, daoust ma 'z eo kresket ivez an ezbroerezh gant yaouankizoù a orin eus Frañs.

228 000 eured keodedel a zo bet lidet e 2017, en o zouez 7 000 tun-eured etre tud heñvel o reizh. An euredoù keodedel a zalc'h da zigreskiñ : 5 000 nebeutoc'h zo bet. **192 000 PACS** zo bet ivez (derc'hel a ra da greskiñ), en o zouez 7 000 etre tud heñvel o reizh.

Koazhadur sakramant ar vadeziant e Penn-ar-Bed : amañ sifroù ledenez Kraozon. 2015 : 80, 2016 99, 2017 : 58, da lavarout eo 78,3 evit ur bloaz 17000 annezad a vez war ar bloaz (kalz muioc'h e-pad an ehanoù-hañv). Ma vez lakaet 85 bloaz evit keidenn an oad-mervel, an dra-se a ro 200 den o vont da Anaon pe war-dro ((2015 :

191 , 2016 : 203, 2017 : 211). Pa vo bras an nevez-badezidi-se eta e vezint ur bihan niver, daoust maz eo badezet an holl dud a varv bremañ. Chom a raio eta 78,3/200 : war dro 40 % eus ar boblañs nemetken a vo badezet eta, ur sifr a goazho c'hoazh sur a-walc'h....

Pec'hed bras eo chom hep degemer an dreuztiriaded : “N'o deus ket ar broadoù ar muiañ araokaet e-keñver amerzh, ar gwir da serriñ o harzoù ouzh an dreuztiriaded”, en deus haeret en un doare lidek meurbet ar c'hardinal Pietro Parolin, en ur zigeriñ “Emvod kevangorel ar C'hengor katolik etrevroadel evit an dreuztiridigezhioù” d'ar 6 a viz Meurzh 2018 e Roma. Unan eus tostañ kenlabourerion ar Pab eo ar c'hardinal Parolin hag evel-just e laka da embreg e sturiennoù ar muiañ araokaet war an devoud-se. Diskleriet en deus o deus ar C'hatoliked an dever da ziarbenn an nac'hadenn da zegemer an dreuztiriaded. Ar fed ma-z eo Muslimiz 90 % eus an dreuztiriaded-se ne zirenk ket pennadurezhioù ar Gatologiezh e Roma. Meur a souratenn er C'horan a c'hourc'hemenn d'ar Vuslimiz lazhañ ar Gristenion mar ne zarblegont da Allah, ha d'ar vrezelourion vuslimat a stourmo evit se e vez prometet 72 gwerc'hez da ziflourañ er baradoz. Ur fouzhd (bordel) eo baradoz Allah, met ar Pab Bergoglio ha kompagnunezh ne welont ket an diac'hinad a zo aze.

Dihuniñ a ra un Alamanez enbroerezhourer⁷ e-tal ar gwirvoud : Rebecca Sommer, luc'hskeudennerez, kelaouennerez ha derc'houezourez rizhek eus oberelourion “Gwirioù Mab-den”, eoriet a-gleiz evel-just, he doa savet “*Arbeitsgruppe Flucht + Menschen Reichte*”, ur gevredigezh evit skoazellañ ar repuidi, e dibenn an hañv 2015. Straket he doa he daouarn pa ouezas e oa bet divizet gant Angela Merkel digeriñ bras harzoù Alamagn d'an dreuztiriaded. En un dazaters embannet er sizhunieg mirour poloniat *Do Rzeczy*, d'ar 15 a viz Genver 2018, e kont penaos he deus

⁷ Enbroerezhourer : *immigrationiste, a-du gant an enbroerezh a-yoc'h*.

dihunet e-tal d'ar gwirvoud. Sevel a ra hec'h emouezadur d'ar gwirvoud da zeiz Sant Jelvestr 2015 e Köln pa voe taget ent-revel maouezed e-leizh ha gwallet, lod anezho, gant repuidi vuslimat. Komprenet he deus ne c'helle ket dalc'hidi ar sevenadurezh vuslimat, ken disheñvel diouzh sevenadurezh Europa, enteuziñ enni, ha zoken da vezañ enebourion outi, peogwir ez omp sellet ganto, gant dismeg ha rogoni, evel difeizidi (*kouffar*) da zisteurel. En un dazaters gant al lec'hienn *euroislam.pl*, e resis Rebecca Sommer, n'eo ket bet miret hepken gant ar Vuslimiz a bleustr o relijion an dismeg ouzh gizioù-bevañ Europiz pe ouzh ar maouezed, met ivez gant an darn vras eus ar re o deus kresket e metou ar sevenadur muslimat. Komz a ra eus he c'herseenn vras p'he deus merzet penaos ur strollad “repuidi”, he doa skoazellet hec'h-unan, ha pa grede e oant mignonned dezhi, e pleustrent ganti an “*takiya*”. A-daol-trumm he deus merzet e veze anvet “*ar c'hast alaman amoet*” (la stupide putain allemande) gant an dud-se, he doa skoazellet, a zebre, a eve, a zañse, a c'hoarie ganti, ha na bedent ket, na-z aent ket d'ar voskeenn, na raent ket ar ramadan, a rae goap zoken ouzh ar relijion. Gwir eo, se 'oa an doare gwellañ da zibikouzañ daoulagad n'eus forzh pe vaouez hegredu hag hefeuk⁸, evel un Alamanez a hiziv.

Buhez hon Emglev

Gant un Imbourc'her war an **Divina Commedia** ez eus bet goulennet diganeomp ur skouerenn eus an niverenn-se eus Imbourc'h a oa bet embannet ha bet aozet dispar gant an Aotrou Bourdelles. Tu zo da ginnig ur priz.

Trugarez d'ar re o deus kaset o skodenn evit 2018 (18 €). D'ar re n'o deus ket graet c'hoazh, na zisoñjit ket d'henn ober, seul vui ma-z eo kresket spontus prizioù ar Post, 1,56 € evit kas pep niverenn eus ar C'hannadig e 2018, pa gouste dija 1,36 € e 2017.

⁸ Hefeuk : *susceptible*.

Mererezh :

18 € eo ar skodenn emezelañ da EAT a ro ar gwir da resev *Kannadig Imbourc'h* . Talet e vez e penn-kentañ ar bloaz (pemp kasadenn da vihanañ, pevar e 2018). Ar chekenn a zo da gas war anv **EAT** pe **Imbourc'h** da : E.A.T., c/o Yann MIKAEL 12 straed René Giraud 44130 BLAEN - Roll an niverennoù pe oberennoù n'int ket c'hoazh diviet a c'heller kaout o skrivañ pe war : <http://emglev.wordpress.com>

Skridadozerezh :

Ar pennadoù a zo da gas da : jean-mariemichel@neuf.fr , pe dre ar Post da rener Kannadig Imbourc'h : Yann MIKAEL, 12, Straed René Giraud, 44130 BLAEN. Ar pennadoù ne engouestlont nemet ar re o deus skrivet anezho. Moullet ez-prevez gant an embanner : **Emglev an Tiegezhioù** Kergreven 29800 Trelevenez. ISSN : 1144 357X